

УДК 069.01+7.034+37.033+639.1(477)

Кравченко Надія Володимирівна

аспірантка III-го року навчання
історичного факультету КНУ ім. Т. Г. Шевченка,
методистка сектору методології музейної роботи,
відділу науково-методичної роботи,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
nadiakravchenko@knu.ua

Nadiia V. Kravchenko

postgraduate student,
Historical Faculty
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Methodologist,
Sector of Museum Methodology,
Scientific Methodical Department,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

МИСЛИВСТВО У ЕКСПОЗИЦІЯХ УКРАЇНСЬКИХ МУЗЕЇВ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**HUNTING IN EXHIBITIONS OF UKRAINIAN MUSEUMS: PAST AND PRESENT****Анотація**

Стаття присвячена аналізу мисливських експозицій музеїв України та їхніх експонатів, які є свідченням культури полювання минулих століть. До таких пам'яток належать спеціальна зброя, порохівниці, сумки мисливця, трофеї, а також твори образотворчого та декоративного мистецтва означеної тематики. У розвідці з'ясовуються причини виникнення таких музеїв та виставок, а також причини незначного інтересу до цієї теми в Україні та розпороченості пам'яток. Водночас зауважується, що мисливству як частині лісового господарства присвячені розділи експозицій сучасних музеїв, створених працівниками лісових господарств із метою поширення знань про довкілля.

Ключові слова: музеєзнавство, мисливство, екологічна освіта, мистецтво.

Abstract

The article is dedicated to the analysis of hunting exhibitions in Ukraine and the exhibits which are witnesses of hunting culture of the last centuries. To these artefacts belong such things, like special weapons, powder flasks, hunting bags, trophies and also works of fine and ornamental arts on this theme. The author has analysed the origins of such museums foundation as well as the reasons for small interest in this topic in Ukraine and the dispersion of the artefacts. At the same time, people can learn more about hunting as a part of agriculture in modern museums, created by agriculture staff to spread the knowledge about environment.

Key words: museum studies, hunting, ecological education, arts.

Мисливство – одне із найдавніших занять людини, завдяки якому вона протягом тривалого часу забезпечувала себе харчовим ресурсом та теплим хутором для одягу. З розвитком скотарства роль цього промислу зменшилася, тож його продукція перейшла у другорядну категорію. Поступове зменшення кількості представників фауни зумовило обмеження користування лісами та перетворення мисливства на вид спорту та активного дозвілля. Немає сенсу надавати цьому явищу суто споживацького трактування, оскільки в часи розвинутого тваринництва кількість впольованої дичини не мала великого значення, а полювання могли обирати місцем проведення неофіційних перемовин високопоставлених осіб¹. До того ж, значною мірою завдяки мисливцям як спостерігачам за місцевою фауною відбувалося накопичення первинних знань про неї.

Разом із рибальством та збиральництвом мисливство було частиною привласнювального господарства і в часи розвинутого землеробства та скотарства мало характер допоміжного промислу, у XIX–XX ст. зафіксованого етнографами. Полювання залишило не надто помітний слід у матеріальній культурі людства, за винятком остеологічних артефактів, які є об'єктом дослідження археологів та палеозоологів. Проте вплив цього промислу на історію культури та мистецтва є значним, що й демонструють експозиції музейних закладів Західної Європи, присвячені історії еліт. Закордонні музеї мисливства (як історичного напрямку, так і екологічного) достатньо представлені в інформаційному просторі, а спрямування та наповнення їхніх експозицій часто ставали темою для дискусій фахівців. В Україні мисливські традиції менш відомі, та й історичні дослідження мисливської тематики тут такі самі поодинокі, як і тематичні музейні експозиції на означену тему. З огляду на це, авторці видається важливим чіткіше артикулювати мисливську тему в межах невеликого музеєзнавчого

1 Radziwiłł A. S. Pamiętnik o dziejach w Polsce. – Tom II. 1637–1646. Przełożyli i opracowali A. Przyboś, R. Żelewski. – Warszawa, 1980. – S. 151–152.

огляду.

“Окультурення” мисливства почалося в середньовіччі, проте ці процеси стосувалися переважно Західної Європи. На сході континенту вони були менш відчутними: високий відсоток лісових угідь робив присутню там фауну джерелом продовольчих запасів на час підготовки до військових походів². Імовірно, саме в цей період виникли мисливські легенди, завдяки яким з’явилися деякі старовинні польські герби із зображенням диких тварин. Проте яскравіше ці процеси простежуються в ранньомодерний період, коли Європою почала ширитися мода на мисливські садиби чи відповідні інтер’єри віталень у замках.

На українських землях вплив цих процесів був найпомітнішим на Галичині, менш помітним – на Волині та Поділлі, де в XVI–XVII ст. полювали польські королі. Загалом у більшій частині України мисливська культура постала у XVIII–XIX ст. В матеріальному вимірі це широке поняття втілювалося не лише в появі окремих будівель (мисливських палаців та садиб, стасень та псарень) чи відповідних приміщень, а й у їх наповненні. Представники аристократії витрачали значні кошти на придбання якісної зброї, мисливських ріжків та інших аксесуарів, а також на спеціально навчених собак і хижих птахів, цікавилися спостереженнями інших мисливців за тваринним світом³. У мисливських вітальнях, окрім парадної зброї та трофеїв (рогів оленя або лося, спеціально обробленого хутра впольованих тварин)⁴, можна було побачити твори образотворчого чи декоративного мистецтва на відповідну тематику – пейзажі, натюрморти, графіку, посуд, кахлі тощо. Частиною тематичних експозицій становили мисливські сумки, ножі та рукавиці, музичні інструменти – спеціальні ріжки чи труби⁵.

Європейські музеї мисливства чи тематичні виставки такого профілю, які зазвичай мають давню історію, розміщені у старовинних замках чи садибах. До них належать Краніхштайн і Грюневальд у Німеччині, Вольфстурн на півночі Італії, замок у чеській Охрадї, Мархегг у Австрії та інші. Існують і сучасніші музейні експозиції означеного профілю – частини природничих чи краєзнавчих музеїв, зокрема в німецькому Люнебурзі. Символічно, що поблизу згаданого міста в 1922 р. відкрили перший у Німеччині національний природний парк⁶. Приклади німецьких музеїв (і не лише мисливських) надзвичайно показові, оскільки вони динамічно розвиваються та обирають активні позиції, коли необхідно шукати відповіді на важливі для суспільства питання. Проте так було не завжди. В 1990-х рр. мисливські музеї постали перед новими викликами сучасності через поширення гуманістичних ідей. Здебільшого це були заклади з давньою історією, експозиції яких представляли мисливські знаряддя, призначені для полювання на тварин, що в часи поширення екологічних ідей та постановки екологічної свідомості сприймалося неоднозначно. Результатом складних дискусій щодо майбутнього колекцій таких музеїв стало рішення зберегти їх як одне ціле, перетворивши на осередки поширення природознавчих та екологічних знань, додавши інтерактивні елементи⁷.

На відміну від багатьох європейських країн, в українській музейній галузі історія мисливства представлена менше, а відповідні експозиції чи їхні розділи мають досить недовгу історію. Причин цього є кілька.

По-перше, на відміну від Німеччини, в Україні не вцілів жоден мисливський палац чи садиба з давньою колекцією. Є лише архітектурні пам’ятки, про які відомо, що в них раніше зберігалися такі зібрання чи їхні власники захоплювались полюванням. Це замки в Дубні, Острозі, Степані, Звгелі (нині Новоград-Волинський)⁸, Олиці⁹, Підгірцях, Жовкві, Самборі¹⁰ тощо. Загалом збереглися відомості про зацікавлення полюванням представників українських еліт різних століть – руських князівських родів, магнатерії та шляхти, гетьманів та козацької старшини. Згадки про деяких із них, а також про мисливство як один із традиційних козацьких промислів, містяться в літописному зведенні XI–XII ст. “Повість временних літ” та літописах XVII–XVIII ст.¹¹. Пізня поява окремих мисливських садиб чи палаців обумовлена численними війнами та необхідністю будівництва оборонних споруд, у яких мисливство було присутнє хіба що у вигляді трофеїв у замкових вітальнях.

По-друге, мисливські колекції не збереглися через занепад родів, еміграцію їхніх представників на Захід¹², розпорошення зібрань внаслідок продажу пам’яток, руйнування та грабунки під час військових конфліктів минулих століть¹³. Після революційних подій 1917–1920 рр. збережені артефакти (наприклад, живопис) отримали шанс потрапити до новостворених музеїв, як це сталося з колекціями баронів де Шодуарів та графів Іллінських-Стецьких, які нині є частиною зібрання

2 Карцов Г. Беловежская пуца, 1382–1902 гг. – Минск: Беларусь, 2007. – С. 26.

3 Ostrorog J. Myśliwstwo z ogarami. – Kraków, 1859. – S. 12.

4 Solik R. Myśliwstwo w sztukach plastycznych. Od trofeów łowieckich do plastycznych przedstawię polowania // Wokół kultury myśliwskiej. Szkice o tradycjach łowieckiej ziemi pszczyńskiej. – Pszczyna, 2008. – S. 137–141.

5 Samsonowicz A. Dwa muzea łowieckie we Francji // Kwartalnik Historii Kultury Materialnej. – Warszawa, 1982. – Nr. 3–4. – S. 500.

6 Радкау Й. Природа и власть. Всемирная история окружающей среды. – Москва: Издательский дом Высшей школы экономики, 2014. – С. 21.

7 Reiterer E. M. Tradition ist geerbt Vernunft (Jagdgeschichte für alle) // Die Jagd in Tradition und Kultur. – Warszawa, 1995. – S. 379–385.

8 Бумблаускас А., Дзярнович О., Рагаускаене Р., Тесленко І., Черкас Б. Князі Острозькі / Наук. ред. І Тесленко; Національний університет “Острозька академія” та ін. – Київ: Балтія-Друк, 2015. – С. 203, 243, 257.

9 Александрович В., Баженова О., Кіркене Г., Рагаускаене Р. Бумблаускас А. Князі Радзивілі. – Київ: Балтія-Друк, 2012. – С. 132–133.

10 Каднічанський Д. Фортифікації міста Самбора // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Випуск 16. – 2012. – С. 259.

11 Кравченко Н. Образ природы в козацьких літописах 2-гої пол. XVII – поч. XVIII ст. // Шевченківська весна-2019: історія. Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. – Київ, 2019. – С. 37.

12 Ціборовська-Римарович І. О. Бібліотека Вишневецького замку та її книжки у Відділі стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. – Випуск 4. – 1998. – С. 196–199.

13 Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть: збірник документів / Зібр. і підгот. до друку В. Александрович. – Луцьк: ПДВ “Твердиня”, 2007. – С. 36.

Житомирського обласного краєзнавчого музею¹⁴.

По-третє, варто згадати вплив на українські музейні експозиції панівної в ХХ ст. ідеології, яка заперечувала зацікавлення історією дозвілля аристократії.

Загалом артефакти з музейних експозицій, які стосуються мисливства, можна умовно поділити на дві групи:

1. Інтер'єри мисливських залів та садиб, старовинні зброя, твори образотворчого та декоративного мистецтва.
2. Експозиції з історії лісокористування та охорони лісу.

1. *Інтер'єри мисливських залів та садиб, а також старовинні зброя, твори образотворчого та декоративного мистецтва.* Єдина в Україні цілісна експозиція з історії мисливства, за структурою подібна до тих, що діють у західноєвропейських мисливських палацах, із 2013 р. діє в Державному історико-археологічному заповіднику в м. Дубні. Вона розміщена у старовинному замку князів Острозьких та Любомирських. Представники цих родів були знаними мисливцями, а у скарбниці замку, згідно зі збереженими реєстрами, в 1615 р. зберігалося чимало зразків стрілецької мисливської зброї, а також дорогі хутра, мисливські ріжки, трофеї тощо. В означеній експозиції можна побачити вогнепальну зброю XVI–XVIII ст., археологічні знахідки, монументальні полотна місцевих художників зі сценами полювання, ознайомитися з фауною Дубенщини¹⁵.

Другим прикладом збереженої оригінальної будівлі із відтвореним “мисливським” інтер'єром є садиба дачного типу князів Горчакових – відділ Національного історико-етнографічного заповідника “Переяслав”. Це невеликий двоповерховий дерев'яний будинок, зведений у 1907 р. за проектом самого князя; мав винятково практичне призначення та скромний внутрішній вигляд. Оскільки за часів СРСР будівля отримала адміністративний статус, оригінальний інтер'єр не зберігся і тому був реконструйований. Найцікавішим є те, що робило цей будинок мисливським, – відтворені мисливські трофеї, зокрема опудала екзотичних тварин (князь їздив полювати до Африки)¹⁶.

У відділі Львівського історичного музею – Музеї-Арсеналі експонується чимале зібрання мисливської зброї: рушниці XVII–XIX ст. європейського виробництва (зокрема, німецьких та італійських майстрів), французький мисливський арбалет XVI ст. Поруч можна побачити копії мисливських трофеїв, мисливські сумки XIX ст., ріжок, тесак, порохівниці. Привертає увагу вишуканий декор деяких мисливських артефактів, зокрема мушкетів, – різьблення по дереву, кістці чи металу¹⁷. В орнаменті, крім рослин, квітів чи міфічних істот, присутні мисливські сюжети. Наприклад, означений мисливський арбалет інкрустований різьбленням по кістці із зображенням полювання: мисливець цілиться з арбалета в дикого звіра. На одній із порохівниць XIX–XX ст. західноєвропейського виробництва по міді вирізьблено двох фазанів. У колекції музею також представлена гуцульська ловецька зброя XIX ст. та спорядження мисливців Карпат – шкіряні сумки та виготовлені з дерева, кістки, міді, латуні, заліза та шкіри порохівниці, оздоблені різьбленням¹⁸. У Національному музеї історії України на виставці “Зброя та військово спорядження в колекції Національного музею історії України: від давнини до сучасності”, яка діяла із грудня 2016 р. до вересня 2019 р., одна із вітрин була цілком присвячена мисливській зброї. В ній містилися три мисливські рушниці XIX ст., ріжок, порохівниця та ніж із руків'ям, декорованим зображеннями оленів та фігуркою цієї самої тварини, вирізьбленою з рогу.

На початку XVI ст. у Баварії з'явився новий різновид живопису – мисливські натюрморти, згодом дуже популярний у Нідерландах та німецьких князівствах. Спочатку такими картинами прикрашали мисливські вітальні великих замків¹⁹, згодом їхня популярність поширилася далеко за межами замкових залів. Художники зображали на полотнах дрібну дичину, мисливських собак, овочі та фрукти або ж речі, які мисливець брав із собою на полювання, – рушницю або лук зі стрілами, ріжок, пастки та сітки, ножі тощо. Дичина як нагадування про швидкоплинність буття також присутня на голландських натюрмортах у жанрі *vanitas*²⁰. Мисливські сюжети були популярні в італійській, німецькій, французькій, голландській графіці; такі картини створювали як на замовлення, так і для потреб книгодрукування, яке зростало швидкими темпами²¹. На багатьох із них зображена гонитва за дикими тваринами, де перед мисливцями, які їдуть верхи на конях, біжать мисливські собаки. Дуже популярними стали серії “Місяці”, де листопад уособлював мисливець.

Наразі складно визначити, в яких саме замках чи палацах України існували мисливські зали, які прикрашали б такі твори, або ж картинні галереї, в яких вони були присутні. Достеменно це можна сказати про Жовкву та Олику. Із реєстрів майна у фортецях Жовкви (найстаріший – 1690 р.)²² та Олики (станом на 1764 р.)²³ відомо про наявність у їхніх колекціях живопису та графіки з мисливськими сюжетами. І якщо олицькі Радзивілі надавали перевагу італійському живопису,

14 Історія музею [Електронний ресурс]: Житомирський обласний краєзнавчий музей (офіційний сайт). – Режим доступу: <http://krauzmuz.zt.ua/about-museum/museum-history> (дата звернення: 02.11.2020).

15 Виставка “Мистецтво полювання” [Електронний ресурс]: Державний історико-культурний заповідник “Дубно” (офіційний сайт). – Режим доступу: <http://zamokdubno.com.ua/landing/musluvska.html> (дата звернення 19.10.2020).

16 *Бондаренко М. І., Дунайна І. Г.* Переяславський період життя дворянської родини Горчакових // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія. – № 19. – 2020. – С. 14.

17 *Kwaśniewicz W.* Leksykon dawnej broni palnej. – Warszawa, 2004. – S. 168.

18 Музей-Арсенал [Електронний ресурс]: Львівський історичний музей. – Режим доступу: <https://www.lhm.lviv.ua/location/arsenal.html> (дата звернення: 02.11.2020).

19 *Prochno R.* Konkurrenz und ihre Gesichter in der Kunst. Wettbewerb, Kreativität und ihre Wirkungen. – Berlin, 2006. – S. 31.

20 *Grimm C.* Das Vorbild der Alten Meister // *Mimesis et inventio. Zeitgenössische Stilleben in Europa.* – Bad Frankenhausen, 2002. – S. 10–11.

21 *Leuschner E.* Censorship and the Market. Antonio Tempesta's “New” Subjects in the Context of Roman Printmaking ca. 1600 // *The art market in Italy 15th–17th centuries. Il mercato dell'arte in Italia secc. XV–XVI.* – Modena, 2003. – S. 69–70.

22 *Жолтовський П. М.* Художнє життя на Україні в XVI–XVIII ст. – Київ: Наукова думка, 1983. – С. 85.

23 Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть... – С. 199, 221.

в жовківській колекції Собеських зберігалися картини голландських майстрів та графіка на згадану тематику, а також мисливські натюрморти місцевих майстрів, можливо, із західних теренів Речі Посполитої.

Наразі мисливські натюрморти можна побачити в Харківському художньому музеї (“Собаки та дичина” Д. Фалькенбурга, Фландрія, б. р.), Палаці Потоцьких у Львові (“Вбиті птахи” – дві картини П. Рюгенберга, XVIII ст.), Картинній галереї Житомирського обласного краєзнавчого музею (“Натюрморт із впольованою дичиною” голландця Х. ван Хьола, Голландія, XVII ст.), Полтавському обласному художньому музеї імені М. Ярошенка (“Натюрморт з дичиною” фламандця П. Буля, XVII ст.) та ін. Низка полотен на мисливську чи суміжну тематику експонується в Національному музеї мистецтв імені Б. та В. Ханенків у Києві, зокрема “Натюрморт із впольованим зайцем” (1704) голландського художника Я. Венікса, на якому, крім зайця, зображені невеликі птахи, що, ймовірно, потрапили до сільця, а також кошик із виноградом та персиками. На інших картинах фігурують мисливці з гончаками (“Мисливці на узліссі” Р. Рогмана XVII ст.); мисливець із палицею на плечі, до якої прив’язані дрібні птахи, поруч з ним – песик (“Зимовий пейзаж” Г. Лейтенса, XVII ст.); мисливський собака, поруч із яким – кіт та впольовані птахи (“Мисливський собака та кіт” Ф. Ф. де Хамільтона, кінець XVII – початок XVIII ст.).

Окрім зброї, деталей спорядження, творів живопису та графіки, мисливська мода торкнулась оформлення gobеленів, кахлів, художнього скла, декору меблів та годинників тощо. Загалом вона кристалізувалась у XVIII ст., коли мисливські садиби й палаци стали чимось звичним. Тож пам’ятки із мисливськими сюжетами або мотивами у XVIII–XIX ст. набагато більше, ніж у минулі століття. Проте у експозиціях українських музеїв такі пам’ятки є радше винятками, можливо, й із огляду на те, що це – престижні товари переважно європейського виробництва. XVIII–XIX ст. позначилися зростанням кількості видань та довідників для мисливців щодо організації полювання, догляду за собаками та кіньми, приготування дичини, харчування мисливців тощо²⁴. Водночас почала зменшуватися кількість диких тварин у лісах, а деякі популяції стали зникати ще в XVII ст., зокрема, через відведення великої кількості лісових угідь для потреб сільського господарства. Накопичення знань про навколишнє середовище, зокрема фауну, зумовило необхідність збільшення законодавчих обмежень користування лісами, певних заборон полювати залежно від сезону чи того, наскільки тварина є рідкісною, появи природоохоронних територій, де мисливство взагалі опинялося поза законом.

2. *Експозиції з історії лісокористування та охорони лісу.* Ця група музеїв, на перший погляд, досить строката, проте більшість із них об’єднана екологічним спрямуванням та тим, що до їх створення причетні професійні лісники. Зазвичай музейні заклади, де діють експозиції такого профілю, розташовані в невеликих містах або селах чи неподалік від лісових господарств або природоохоронних територій. Мисливський компонент присутній у деяких із них, якщо йдеться про невеликі центри екологічної освіти, створені при лісових господарствах. Тут можна дізнатися про історію лісівничої справи та лісокористування, а також про роль мисливства в цих галузях (наприклад, про необхідність регулювання кількості хижаків, які можуть шкодити господарству чи бути переносниками інфекційних хвороб). У цих експозиціях є опудала тварин, приклад яких наводять під час екскурсій, розповідаючи про місцеву фауну та наголошуючи на тому, що згадані звірі померли природною смертю. До означених музеїв належать відновлені будиночки лісників, де можна дізнатися про догляд за лісом у XIX–XXI ст. та пов’язану із цим промисловою складову. Наявність практичного компонента – можливості здобути більше знань про історію догляду за лісом, відрізняє такі тематичні експозиції від численних природничих відділів краєзнавчих музеїв.

Варто зазначити, що в Україні при профільних лісгосподарських навчальних закладах ще за радянських часів створювали тематичні експозиції зі схожою тематикою, проте більшість із них уже застаріла чи не надто цікава із цього погляду та орієнтована радше на фахівців.

У НІЕЗ “Переяслав”, про який вже мовилося, є ще один музей, щоправда, менш дотичний до мисливської теми. Це Музей історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини, що складається з будинку лісника та кількох будівель виробничого призначення зі старовинним обладнанням. Його експозиції ознайомлюють із історією функціонування лісового господарства та лісоохорони²⁵.

На Волині діють два музейні заклади, цікаві в тому-таки контексті. Це розташований при НПП “Цуманська пуца” Музей Волинського лісу (частина Лопатенського історико-природничого комплексу Волинської області) та Музей лісу при ДП “Костопільське лісове господарство” на Рівненщині. В обох установах можна не лише дізнатися про місцеву фауну та флору, а й ознайомитися з історією лісівничої справи на Волині та мисливства як її невід’ємної частини²⁶. В урочищі Лопатені відтворили будинок лісника XIX ст., там можна побачити старі інструменти лісників, давні таблички та знаки, мисливські трофеї та реліквії. Для відвідувачів склали екологічний туристичний маршрут²⁷. Після проведення реекспозиції в історичному музеї виникла ідея створити в Лопатені на основі комплексу лісівничий музей-скансен із реконструкціями традиційних лісових промислів, розвинених на Волині в до-індустріальну епоху²⁸. Натомість у музеї в Костополі є найвиразнішим етнографічний компонент – тут експонуються старовинні побутові речі, подаровані музею місцевими

24 Див: *Kozłowski W.* Pierwsze początki terminologii łowieckiej. – Warszawa, 1822. – 176 s.; *Bobiński I.* Nauka łowiectwa we dwóch tomach. – Т. 1. – Wilno, 1823. – 136 s.; *Siemiński L.* Przewodnik myśliwca. – Leszno; Gniezno, 1848. – 164 s.

25 Музей історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини [Електронний ресурс]: Національний історико-етнографічний заповідник “Переяслав”. – Режим доступу: <https://niez.com.ua/museums/about-museum/675-музей-історії-лісового-господарства> (дата звернення: 20.10.2020).

26 Музей лісу [Електронний ресурс]: Державне підприємство “Костопільське лісове господарство”. – Режим доступу: <https://liskostopil.org.ua/fotogalereja/muzei-lisu.html> (дата звернення: 21.10.2020 р.).

27 Музей волинського лісу [Електронний ресурс]: Музейний простір Волині. – Режим доступу: http://volyn-museum.com.ua/index/muzej_volinskogo_lisu/0-50 (дата звернення: 21.10.2020).

28 *Мельник В.* Як не втратити для Волині цінний музей в урочищі Лопатень? [Електронний ресурс]: Волинь. – Режим доступу: <https://www.volyn.com.ua/news/80830-yak-ne-vtratiti-dlya-volini-tsinniy-muzej-v-urochishchi-lopaten.html> (дата звернення: 21.10.2020).

мешканцями.

Інакшим за наповненням є Музей лісового побуту придніпровського Полісся у с. Отрохах, створений поблизу Міжрічинського регіонального ландшафтного парку на Чернігівщині. Цей музей є своєрідною реконструкцією побуту селян означеного регіону, тут можна побачити різні старовинні знаряддя праці. Оскільки Чернігівщина завжди була густо заліснена, мисливство належало до традиційних селянських промислів цього краю, а про провадження полювання йдеться під час екскурсії музеєм та проходження спеціально створених екологічних маршрутів у парку²⁹.

У традиційному селянському побуті Прикарпаття мисливство відіграло вагомую, проте допоміжну роль, поступаючись скотарству. Серед власне “лісових” галузей економіки воно також суттєво поступалося лісосплаву та деревообробці. Натомість цей промисел втілювався в декоративно-прикладному мистецтві Карпатського краю, а в музейних експозиціях присутня вже згадана гуцульська мисливська зброя. Наразі етнографічна Гуцульщина є відомим туристичним регіоном, де діють як державні, так і приватні етнографічні музеї, проте в їхніх експозиціях зазвичай переважають ткани та вишиті вироби, місцева кераміка та дерев’яне різьблення. Своєрідним винятком є приватний Етнографічний музей старожитностей Гуцульщини в с. Криворівні, в якому представлені традиційні промисли краю, зокрема мисливство. Тут можна побачити старовинні рушніці, опудала диких тварин, мисливські трофеї³⁰.

Музеї Західної України, в експозиціях яких висвітлюється тема лісового господарства, мають переважно природознавче та екологічне спрямування. Це зумовлено тим, що вони створені при природоохоронних територіях, де є популяції рідкісних червонокнижних тварин. Це – Екологічний візит-центр Національного природного парку “Синевир”³¹, Музей природи в с. Зеленові – частина Вижницького національного природного парку³². В різних регіонах України при державних лісових господарствах діють музеї екологічного спрямування, проте, на відміну від тих, про які йшлося вище, в їхніх експозиціях історична складова значно поступається природознавчій. На Заході України такий музей нещодавно заснували в м. Раві-Руській при місцевому лісовому господарстві, працівники якого проводять екскурсії з метою ознайомлення відвідувачів із місцевою флорою та фауною³³.

В краєзнавчому музеї м. Ставища Київської обл. за підтримки місцевого лісництва створили експозицію лісового господарства краю. Символічно, що цей музей діє у палаці графів Браницьких, які були відомими меценатами і власниками довколишніх лісів. У тематичній залі можна дізнатися про сучасний стан економіки лісу: догляд за лісом, деревообробку та промислову сировину. Тут представлені зразки флори та фауни ставищанських лісів, а працівники лісництва проводять заходи екологічного спрямування³⁴.

Подібний центр екологічної освіти створили і при державному лісовому господарстві у м. Тростянець Сумської обл.³⁵.

Природничий музей із багатогою колекцією фауни в 1968 р. заснували при лісовому господарстві в м. Радомишлі на Житомирщині³⁶.

Чи не єдиний на Поділлі музей лісу створено в м. Вінниці при обласному управлінні лісового та мисливського господарства. В ньому відбуваються заходи екологічного спрямування, а також, окрім інформації про флору та фауну регіону, тут можна знайти відповіді на питання, чому помірний антропогенний вплив може бути корисним для лісу. Йдеться не лише про заліснення чи санітарні вирубки, а й про відстріл хижаків у разі, якщо їхня популяція занадто збільшується, і це може зашкодити людині та різним галузям господарства³⁷.

Отже, насамкінець варто зазначити, що українські музеї з експозиціями мисливського спрямування дотримуються гуманістичних європейських тенденцій та є центрами поширення екологічних знань. Проте, на відміну від закордонних музеїв, такі заклади діють досить недавно, а в їхніх експозиціях доволі мало старожитностей і творів мистецтва. Поза тим, ці постійні тематичні виставки мають досить вдалий та органічний вигляд як частина музейних комплексів, створених у палацах та замках, власники яких полюбили полювання. Тож можна стверджувати, що міжмузейні виставкові проекти мисливської тематики можуть бути цікавими не лише з погляду історії еліт чи історії мистецтва. Водночас такі виставки можуть сприяти поширенню знань про те, як у середовищах, де споживацтво щодо фауністичних багатств було нормою, зароджувалося (хоч і з прагматичних міркувань) осядливе ставлення до природи, відоме нині як екологічна свідомість.

29 *Потанчук Н.* В гостях у болотяної гойдалки: “Ковідобезпечний” туризм Міжрічинського регіонального ландшафтного парку [Електронний ресурс]: Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3083955-v-gostah-u-bolotanoi-gojdalki-kovidobezpecnij-turizm-mizricinskogo.html> (дата звернення: 20.10.2020).

30 Музей старожитностей Гуцульщини [Електронний ресурс]: Verkhovyna.life. Громадська ініціатива. – Режим доступу: <https://verkhovyna.life/starozhytnostey> (дата звернення: 22.10.2020).

31 Екологічний візит-центр НПП “Синевир” [Електронний ресурс]: Національний природний парк “Синевир”. – Режим доступу: <http://www.npp-synevyr.net.ua/page28.html> (дата звернення: 02.11.2020).

32 Музей природи в с. Зеленові [Електронний ресурс]: Національний природний парк “Вижницький”. – Режим доступу: <http://www.npp-cv.com.ua/musei.php> (дата звернення: 02.11.2020).

33 Еколого-просвітницький центр “Музей лісу” [Електронний ресурс]: Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства. – Режим доступу: https://lvivlis.gov.ua/environmental_educational_center?id=3046 (дата звернення: 02.11.2020).

34 *Басіста Є.* Київщина туристична: найцікавіші місця Ставищанського району [Електронний ресурс]: Моя Київщина. – Режим доступу: <https://mykyivregion.com.ua/analytics/kiyivshhina-turistichna-naicikavisi-miscya-stavishhenskogo-raionu> (дата звернення: 02.11.2020).

35 Екскурсія до Музею лісу ДП “Тростянецький лісгосп” [Електронний ресурс]: Державне підприємство “Тростянецький лісгосп”. – Режим доступу: <http://www.trostles.com.ua/2020/01/17/екскурсія-до-музею-ліса-дп-тростянец> (дата звернення: 20.10.2020).

36 Музей флори і фауни в м. Радомишль [Електронний ресурс]: Житомирщина: зелений туризм з користю для довкілля. – Режим доступу: <http://www.green-tour.org.ua/perlina/muzei-flori-i-fauni-v-m-radomishl> (дата звернення: 02.11.2020).

37 *Гулбіані Д.* Похід у Музей лісу: зубрячі опудала, вовча підступність та лісове насіння [Електронний ресурс]: Вінниця. 20 хвилин. Новинний портал. – Режим доступу: <https://vn.20minut.ua/Podii/pohid-u-muzei-lisu-zubryachi-opudala-vovcha-pidstupnist-ta-lisove-nasi-10657789.html> (дата звернення: 20.10.2020).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Александрович В., Баженова О., Кіркенє Г., Рагаускене Р., Бумблаускас А. Князі Радзивілі. – Київ: Балтія-Друк, 2012. – 272 с.
- Басіста Є. Київщина туристична: найцікавіші місця Ставищенського району [Електронний ресурс]: Моя Київщина. – Режим доступу: <https://mykiyivregion.com.ua/analytics/kiyivshhina-turisticna-naicikavisi-miscya-stavishhenskogo-raionu> (дата звернення: 02.11.2020).
- Бондаренко М. І., Дунайна І. Г. Переяславський період життя дворянської родини Горчакових // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія. – 2020. – № 19. – С. 12–15.
- Бумблаускас А., Дзярнович О., Рагаускене Р., Тесленко І., Черкас Б. Князі Острозькі / Наук. ред. І Тесленко; Національний університет “Острозька академія” та ін. – Київ: Балтія-Друк, 2015. – 280 с.
- Виставка “Мистецтво полювання” [Електронний ресурс]: Державний історико-культурний заповідник “Дубно”. – Режим доступу: <http://zamokdubno.com.ua/landing/musluvka.html> (дата звернення: 19.10.2020).
- Гулбіані Д. Похід у Музей лісу: зубрячі опудала, вовча підступність та лісове насіння [Електронний ресурс]: Вінниця. 20 хвилин. Новинний портал. – Режим доступу: <https://vn.20minut.ua/Podii/pohid-u-muzeu-lisu-zubryachi-opudala-vovcharidstupnist-ta-lisove-nasi-10657789.html> (дата звернення: 20.10.2020).
- Екологічний візит-центр НПП “Синеvir” [Електронний ресурс]: Національний природний парк “Синеvir”. – Режим доступу: <http://www.npp-synevir.net.ua/page28.html> (дата звернення: 02.11.2020).
- Еколого-просвітницький центр “Музей лісу” [Електронний ресурс]: Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства. – Режим доступу: https://lvivlis.gov.ua/environmental_educational_center?id=3046 (дата звернення: 02.11.2020).
- Експедиція до Музею лісу ДП “Тростянецький лісгосп” [Електронний ресурс]: Державне підприємство “Тростянецький лісгосп”. – Режим доступу: <http://www.trostles.com.ua/2020/01/17/експедиція-до-музею-ліса-дп-тростянець> (дата звернення: 20.10.2020).
- Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть: збірник документів / Зібр. і підготував до друку В. Александрович. – Луцьк: ПДВ “Твердиня”, 2007. – 276 с.
- Історія музею [Електронний ресурс]: Житомирський обласний краєзнавчий музей. – Режим доступу: <http://kraymuz.zt.ua/about-museum/museum-history> (дата звернення: 02.11.2020).
- Жолтовський П. М. Художнє життя на Україні в XVI–XVIII ст. – Київ: Наукова думка, 1983. – 180 с.
- Каднічанський Д. Фортифікації міста Самбора // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Випуск 16. – 2012. – С. 254–263.
- Карцов Г. Беловежская пуца, 1382–1902 гг. – Минск: Беларусь, 2007. – 295 с.; ил.
- Кравченко Н. Образ природы в козацьких літописах 2-гої пол. XVII – поч. XVIII ст. // Шевченківська весна-2019: історія. Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. – Київ, 2019. – С. 36–38.
- Мельник В. Як не втратити для Волині цінний музей в урочищі Лопатень? [Електронний ресурс]: Волинь. – Режим доступу: <https://www.volyn.com.ua/news/80830-yak-ne-vtratiti-dlya-volini-tsinniy-muzei-v-urochishchi-lopaten.html> (дата звернення: 21.10.2020).
- Музей-Арсенал [Електронний ресурс]: Львівський історичний музей. – Режим доступу: <https://www.lhm.lviv.ua/location/arsenal.html> (дата звернення: 02.11.2020).
- Музей волинського лісу [Електронний ресурс]: Музейний простір Волині. – Режим доступу: http://volyn-museum.com.ua/index/muzej_volinskogo_lisu/0-50 (дата звернення: 21.10.2020).
- Музей історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини [Електронний ресурс]: Національний історико-етнографічний заповідник “Переяслав”. – Режим доступу: <https://niez.com.ua/museums/about-museum/675-музей-історії-лісового-господарства> (дата звернення: 20.10.2020).
- Музей лісу [Електронний ресурс]: Державне підприємство “Костопільське лісове господарство”. – Режим доступу: <https://liskostopil.org.ua/fotogalereja/muzei-lisu.html> (дата звернення: 21.10.2020).
- Музей природи в с. Зеленів [Електронний ресурс]: Національний природний парк “Вижницький”. – Режим доступу: <http://www.npp.cv.ua/musei.php> (дата звернення: 02.11.2020).
- Музей старожитностей Гуцульщини [Електронний ресурс]: Verkhovyna.life. Громадська ініціатива. – Режим доступу: <https://verkhovyna.life/starozhytnostey> (дата звернення: 22.10.2020).
- Музей флори і фауни в м. Радомішль [Електронний ресурс]: Житомирщина: зелений туризм з користю для довкілля. – Режим доступу: <http://www.green-tour.org.ua/perlina/muzei-flori-i-fauni-v-m-radomishl> (дата звернення: 02.11.2020).
- Потанчук Н. В гостях у болотяної гойдалки: “Ковідобезпечний” туризм Міжрічинського регіонального ландшафтного парку [Електронний ресурс]: Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3083955-v-gostah-u-bolotanoi-gojdalki-kovidobezpechnij-turizm-mizricinskogo.html> (дата звернення: 20.10.2020).
- Радкау Й. Природа и власть. Всемирная история окружающей среды. – Москва: Издательский дом Высшей школы экономики, 2014. – 472 с.
- Ціборовська-Римарович І. О. Бібліотека Вишневецького замку та її книжки у Відділі стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. – Випуск 4. – 1998. – С. 193–211.

- Bobiatyński I.* Nauka łowiectwa we dwóch tomach. – T. 1. – Wilno, 1823. – 136 s.
- Grimm C.* Das Vorbild der Alten Meister // *Mimesis et inventio. Zeitgenössische Stilleben in Europa.* – Bad Frankenhausen, 2002. – S. 10–15.
- Kozłowski W.* Pierwsze początki terminologii łowieckiej. – Warszawa, 1822. – 176 s.
- Kwaśniewicz W.* Leksykon dawniej broni palnej. – Warszawa, 2004. – 280 s.
- Leuschner E.* Censorship and the Market. Antonio Tempesta's "New" Subjects in the Context of Roman Printmaking ca. 1600 // *The art market in Italy 15th–17th centuries. Il mercato dell'arte in Italia secc. XV–XVI.* – Modena, 2003. – S. 65–73.
- Ostrorog J.* Myśliwstwo z ogarami. – Kraków, 1859. – 65 s.
- Prochno R.* Konkurrenz und ihre Gesichter in der Kunst. Wettbewerb, Kreativität und ihre Wirkungen. – Berlin, 2006. – 279 s.
- Radziwiłł A. S.* Pamiętnik o dziejach w Polsce. – T. II. 1637–1646. Przełożyli i opracowali A. Przyboś, R. Żelewski. – Warszawa, 1980. – 553 s.
- Reiterer E. M.* Tradition ist geerbte Vernunft (Jagdgeschichte für alle) // *Die Jagd in Tradition und Kultur.* – Warszawa, 1995. – S. 379–385.
- Samsonowicz A.* Dwa muzea łowieckie we Francji // *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej.* – Warszawa, 1982. – Nr. 3–4. – S. 500–504.
- Siemieński L.* Przewodnik myśliwca. – Leszno; Gniezno, 1848. – 164 s.
- Solik R.* Myśliwstwo w sztukach plastycznych. Od trofeów łowieckich do plastycznych przedstawień polowania // *Wokół kultury myśliwskiej. Szkice o tradycjach łowieckiej ziemi pszczyńskiej.* – Pszczyna, 2008. – S. 133–157.

REFERENCES

- Aleksandrovych V., Bazhenova O., Kirkene H., Rahauskene R., Bumblauskas A. 2012. *Kniazi Radzyvily.* Kyiv: Baltiia-Druk.
- Basista Ye. Kyivshchyna turystychna: naitsikavishi mistsia Stavyschenskoho raionu [Elektronnyi resurs]. URL: <https://mykyivregion.com.ua/analytics/kiyivshhina-turisticna-naicikavisi-miscya-stavishenskogo-raionu>.
- Bondarenko M. I., Dunaina I. H. 2020. Pereiaslavskiyi period zhyttia dvorianskoi rodyny Horchakovykh. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Istorii. Filosofii. Politologii*, no. 19, pp. 12–15.
- Bumblauskas A., Dziarnovych O., Rahauskene R., Teslenko I., Cherkas B. 2015. *Kniazi Ostrozki* (ed. I. Teslenko; Natsionalnyi universytet 'Ostrozka akademiia' ta in.). Kyiv: Baltiia-Druk.
- Vystavka 'Mystetstvo poliuvannia' [Elektronnyi resurs]. URL: <http://zamokdubno.com.ua/landing/musluvska.html>.
- Hulbiani D. Pokhid u Muzei lisu: zubriachi opudala, vovcha pidstupnist ta lisove nasinnia [Elektronnyi resurs]. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/pohid-u-muzej-lisu-zubryachi-opudala-vovcha-pidstupnist-ta-lisove-nasi-10657789.html>.
- Ekolohichni vizyt-tsentr NPP 'Synevyr' [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.npp-synevyr.net.ua/page28.html>.
- Ekoloho-prosvitnytskyi tsentr 'Muzei lisu' [Elektronnyi resurs]. URL: https://lvivlis.gov.ua/environmental_educational_center?id=3046.
- Ekskursiia do Muzeiu lisu DP 'Trostianetskyi lishosp' [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.trostles.com.ua/2020/01/17/ekskursiia-do-muzeiu-lisa-dp-trostianets>.
- Inventari Olytskoho zamku 17–18 stolit: zbirnyk dokumentiv (Zibr. i pidhotuvav do druku V. Aleksandrovych). 2007. Lutsk: PDV Tverdnyia.
- Istorii muzeiu [Elektronnyi resurs]. URL: <http://kraymuz.zt.ua/about-museum/museum-history>.
- Zholtovskiy P. M. 1983. *Khudozhnie zhyttia na Ukraini v 16–18 st.* Kyiv: Naukova dumka.
- Kadnichanskyi D. 2012. Fortyfikatsii mista Sambora. *Materialy i doslidzhennia z arkhologii Prykarpattia i Volyni*, vol. 16, pp. 254–263.
- Kartsov G. 2007. *Belovezhskaia puscha, 1382–1902 gg.* Minsk: Belarus.
- Kravchenko N. 2019. *Obraz pryrody v kozatskykh litopysakh 2-hoi pol. 17 – poch. 18 st. Shevchenkivska vesna-2019: istoriia. Materialy 17 Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodykh uchenykh.* Kyiv, pp. 36–38.
- Melnyk V. Yak ne vtratyt dlia Volyni tsinniy muzej v urochishchi Lopaten? [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/80830-yak-ne-vtratiti-dlya-volyni-tsinniy-muzej-v-urochishchi-lopaten.html>.
- Muzei-Arsenal [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/location/arsenal.html>.
- Muzei volynskoho [Elektronnyi resurs]. URL: http://volyn-museum.com.ua/index/muzej_volynskogo_lisu/0-50.
- Muzei istorii lisovoho hospodarstva Serednoi Naddnupriianshchyny [Elektronnyi resurs]. URL: <https://niez.com.ua/museums/about-museum/675-muzei-istorii-lisovoho-hospodarstva>.
- Muzei lisu [Elektronnyi resurs]. URL: <https://liskostopil.org.ua/fotogalereja/muzei-lisu.html>.
- Muzei pryrody v s. Zeleniv [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.npp.cv.ua/musei.php>.
- Muzei starozhytnosti Hutulshchyny [Elektronnyi resurs]. URL: <https://verkhovyna.life/starozhytnostey>.
- Muzei flory i fauny v m. Radomyshl [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.green-tour.org.ua/perlina/muzei-flori-i-fauni-v-m-radomishl>.
- Potapchuk N. V hostiakh u bolotianoi hoidalky: "Kovidobezpechni" turizm Mizhrichynskoho rehionalnogo landshaftnogo parku [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3083955-v-gostah-u-bolotanoi-gojdalki-kovidobezpechnij-turizm-mizricinskogo.html>.
- Radkau Y. *Priroda i vlast. Vsemirnaia istoriia okruzhaiuschei srody.* Moskva: Izdatelskyi dom Vysshei shkoly ekonomiki, 2014.
- Tsiborovska-Rymarovych I. O. Biblioteka Vyshnevetskoho zamku ta ii knyzhky u Viddili starodrukiv ta ridkisykh vydan Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, vol. 4. – 1998, pp. 193–211.

- Bobiatyński I. 1823. Nauka łowiectwa we dwóch tomach, vol. 1. Wilno.
- Grimm C. 2002. Das Vorbild der Alten Meister. *Mimesis et inventio. Zeitgenössische Stilleben in Europa*. Bad Frankenhausen, pp. 10–15.
- Kozłowski W. 1822. Pierwsze początki terminologii łowieckiej. Warszawa.
- Kwaśniewicz W. 2004. Leksykon dawniej broni palnej. Warszawa.
- Leuschner E. 2003. Censorship and the Market. Antonio Tempesta's New Subjects in the Context of Roman Printmaking ca. 1600. *The art market in Italy 15th–17th centuries. Il mercato dell'arte in Italia secc. XV–XVI*. Modena, pp. 65–73.
- Ostrorog J. 1859. Myśliwstwo z ogarami. Kraków.
- Prochno R. 2006. Konkurrenz und ihre Gesichter in der Kunst. Wettbewerb, Kreativität und ihre Wirkungen. Berlin.
- Radziwiłł A. S. 1980. Pamiętnik o dziejach w Polsce, vol. II. 1637–1646 (Przełożyli i opracowali A. Przyboś, R. Żelewski). Warszawa.
- Reiterer E. M. 1995. Tradition ist geerbte Vernunft (Jagdgeschichte für alle). *Die Jagd in Tradition und Kultur*. Warszawa, pp. 379–385.
- Samsonowicz A. 1982. Dwa muzea łowieckie we Francji. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*. Warszawa, nr. 3–4, pp. 500–504.
- Siemieński L. 1848. Przewodnik myśliwca. Leszno; Gniezno.
- Solik R. 2008. Myśliwstwo w sztukach plastycznych. Od trofeów łowieckich do plastycznych przedstawień polowania. *Wokół kultury myśliwskiej. Szkice o tradycjach łowieckiej ziemi pszczyńskiej*. Pszczyna, pp. 133–157.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1–2. Мисливська вогнепальна зброя XIX–XX ст. під унітарний патрон, а також приклад типового ловецького трофею. Музей Арсенал, відділ Львівського історичного музею. Фото авторки статті, грудень 2019 р.

Рис. 3. Тесак мисливський. Польща, XVIII ст. Сталь, ріг, куття, травлення. Музей Арсенал, відділ ЛІМ.

Рис. 4. Порохівниця. Європа, XVII ст. Ріг, залізо, різблення, куття. Музей Арсенал, відділ ЛІМ.

Рис. 5. Мисливська експозиція у ДІКЗ “Дубно”. Джерело фото – офіційний сайт заповідника <https://zamokdubno.com.ua>

Рис. 6. Мисливський будинок князя О. Горчакова (Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини). Джерело фото – офіційний сайт заповідника <https://www.niez.com.ua>

Рис. 1, 2

Рис. 3, 4

Рис. 5, 6